SCHOLARS IMPACT

Quarterly

An International Multidisciplinary Multilingual Peer Reviewed Research Journal

ISSN 2394 - 7632
EISSN 2394 - 7640

Special Issue

Approved By UGC Journal No- 41129

IMPACT FACTOR - 5.98

UGC (CPE) Sponsored
One Day Interdisciplinary National Level Conference
on

"THE PRESENT SCENARIO OF INDIAN DEMOCRATIC SYSTEM : CHALLENGES AND OPPORTUNITIES"

16th February 2019

Volume-II, February 2019 (Special Issue)

स्थापना १९६१
म.शि.प्र. मंडळाचे
श्री शिवाजी महाविद्यालय, परभणी

ज्ञान-विज्ञान विमुक्तये
University Grants Commission

✤ EDITOR IN CHIEF ✤

DR. M. RAGHIB DESHMUKH

✤ GUEST EDITOR ✤

DR. BALASAHEB JADHAV

www.scholarsimpact.com

: Organised by :

Department of Political Science

M.S.P. Mandal's

SHRI SHIVAJI COLLEGE, PARBHANI.

UGC - College with Potential for Excellence NAAC Accrediated A+Grade (Third Cycle)

(Affiliated to : Swami Ramanand Teerth Marathwada University, Nanded)

Warpudkar ... College
Sonpeth
Pin-431516
Ta.Sonpeth Dist.Parbhani

61.	भारतीय लोकशाही व धर्माचे राजकारण डॉ. काळे बी. एम.	207 –209
62.	कौटिल्याचे सु-शासना विषयी विचार प्रा. डॉ. डी. के. खोकले	210 –212
63.	लोकशाही वास्तव आणि आव्हाणे प्रा. डॉ. संतोष कोल्हे	213 –215
64.	भारतीय लोकशाहीतील महिलांचा राजकिय सहभाग एक अध्ययन प्रा. सौ. सविता कोकाटे - परांडे	216 –218
65.	भारतीय लोकशाही अडथळे व प्रासंगीकता डॉ. हरिभाउ पां. कदम	219 –220
66.	भारतीय लोकशाही आणि जातीयवाद प्रा. स्वामी प्रविण वसंतराव	221 –222
67.	भारतीय लोकशाही : आव्हाणे आणि उपाय प्रा. डॉ. राजेंद्र ज्ञानोबाराव शिंदे	223 –226
68.	भारतीय संसदिय लोकशाहीत प्रसार माध्यमांची भुमिका प्रा. विजयकुमार बा.सोन्नर	227 –229
69.	लोकशाहीचे स्वरूप आणि लोकशाही समोरील आव्हाने सुर्यवंशी जी. डी.	230 –234
70.	भारतीय लोकशाहीतील महिला नेतृत्वाचा अभ्यास प्रा. विरभद्र गुरप्पा स्वामी	235 –237

Late Ramesh Warpudkar ACS College Sonpeth Pin-431516 Ta.Sonpeth Dist.Parbhani

भारतीय लोकशाही व धर्माचे राजकारण

डॉ. काळे बी.एम.
मराठी विभाग प्रमुख,
कै. रमेश वरपुडकर महाविदयालय
सोनपेठ. जि.परभणी

भारत देशाला स्वातंत्र्य मिळून एक्काहत्तर वर्षाचा कालावधी लोटला आहे. या देशाला स्वातंत्र्य मिळाले तेव्हा देशील जनतेच्या या देशाकडून खूप अपेक्षा होत्या, पंडीत जवाहरलाल नेहरूंनी राष्ट्राला उद्येशुन जे 'नियतीशी करार केल्याचे भाशण केले होते. त्यात स्वतत्रं भारताचे एक आदर्श चिंतन रेखाटले होते. स्वातंत्र्य व समान संधी देशातील सामान्य मानसांपर्यंत पोहोंचतील. सर्व स्त्री–पुरूशांना काम, पर्याप्त रोजी रोटी, सुरक्षितता व सामाजिक न्याय मिळेल. स्वराज्याचे लवकरच सुराज्यात रूपांतर होईल, सर्वभौम सत्ता जनतेच्या हाती येईल असा आशावाद व्यक्त केला होता. पण वस्तुस्थिती काय आहे. भारतीय लोकशाहीचा औपचारिक सांगडा अभंग राहिला असला तरी समाजातीलसामान्य लोकापर्यंत लोकशाहीचे फळे चाखायला मिळाली नाहीत हे वास्तव आहे. 14 वर्शाखालच्या मुलांना आपण मोफत व सक्तीचे शिक्षण देऊ शकलो नाही. बालमजुरी व वेठबिगारी यांचे निर्मुलन करू शकलो नाही स्त्री–पुरुशाच्या समान कामाला समान वेतन देता आले नाही दारीद्रयरेशेखालच्या कुटुंबाची संख्या प्रचंड आहे स्त्रीयांची, अनुसुचीत जाती जमातींची व मागासर्गीयांची स्थीती अधीकच चिंताजनक आहे. जगाचा पोशींदा असणारा शेतकरी तर फार मोठया प्रमाणात आत्महात्या करत आहे. त्यामुळे फ.मु. शिंदे सारख्या कवी सारखा कवी म्हणतो स्वातंत्रयाने दिले मरण हातात दुबळे गावात गहीवरून' तर उपहासाने नामदेव ढसाळ यांनी 'स्वातंत्र्य कोणत्या गाढवीचे नाव आहे'? अशा संतप्त सवाल व्यवस्थेला विचारला आहे. कल्याणकारी राज्याच्या आदर्शाखाली भारतीय राज्यसत्तेने जी भुमीका व जवाबदा–या समाजातील शोशीत वंचीतांबाबत घेतल्या होत्या त्या तीने आता फेकून झटकुन टाकल्या आहेत. शिक्षणाचे जे व्यापारीकरण झाले आहे त्यामुळे ते जनसामान्यांच्या आवाक्याबाहेर गेले असुन सामाजीक–आर्थिक विशमतेला वाढवीण्याचे कार्य देशाची शिक्षण प्रणाली करत आहे. सांविधानीक मुल्ये, समाज परिवर्तनाची दिशा, जनसामान्यांच्या जिवन विषयक गरजा यांपैकी कोणत्याच गोष्टीशी तीचा काडीमात्रही संबंध उरलेला नाही.

देशासमोर ऐवढे प्रश्न खदखदत असतांना देशात काय चालु आहे तर धर्माचे राजकारण व राजकारणाचे धार्मीकरण. लोकांचे प्राथमीक प्रश्न दुर्लक्षीत ठेवायचे आणि त्यांच्या ठीकाणी त्यावरून असंतोश उदभवला की त्याला सांप्रदायीक वळण देवुन द्वेशाचे राजकारण करायचे जमातवादि दंगली पेटवुन त्यावर आपल्या राजकीय स्वार्थाच्या पोळ्या शेकुन घ्यायच्या. कधी दलीत, कधि मुस्लीम तर कधी ख्रीस्ती यांना बळीचा बकरा करायचा त्यांनाच आपल्या सर्व समस्यांसाठी कारणीभुत ठरवुन आपल्या संतापाचे लक्ष्य करायचे हे राजकारण येथे चालु आहे हे राजकारण प्रत्येक पक्ष्यांना सोईचे वाटल्यामुळे ते त्याच्या आहारी गेले त्यातुन सांप्रदायीक सौहार्द व सहीशणुता नाहीशी होत असुन भारतीय राज्यव्यवस्थेसाठी पायाभुत असलेले धर्मनीरपेक्षतेचे तत्व संकटात सापडले आहे. यावर प्रकाश टाकताना एक कवी म्हणतो–

एक आदमी रोटीया बेलता है
एक आदमी रोटीया खाता है
और एक आदमी है
जो रोटीया बेलता है ना
रोटीया खाता है
मै पुछता हुं
वह तीसरा आदमी कौन है

Late Ram... College
Sonpeth
Pin-431516
Ta.Sonpeth Dist.Parbhani

मेरे देश कि संसद मौन है
मेरे देश कि संसद मौन है

दि. 07-08-2018 'दिव्य मराठी' दैनीकात आमदार आणि खासदारावरील गुन्हेगारी खटल्यांचे विश्लेशन आले होते. त्यात देशातील 4856 आमदार व खासदारांपैकी 1024 नेत्यांविरोधात गंभीर गुन्हे दाखल आहेत. हे प्रमाण 21टक्के आहे म्हणजेच दर 5 वा नेता आरोपी आहे. यापैकी 64 विरोधात अपहरणाचे खटले असुन त्यात 56 आमदार व खासदारांचा समावेश आहे तर 51 आमदार व खासदारांवर गुन्हे दाखल आहेत. यात अपहरणाचे सर्वाधीक गुन्हे उप्र बिहार तर मंहीलांवरील सर्वाधीक खटले महाराष्ट्रातील आमदार–खासदारांवरील आहेत. मजेशीर गोष्ट म्हणजे ही सर्व माहिती निवडणुक आयोगाकडे त्यांनी स्वतः दिलेल्या प्रतिज्ञापत्रकातून ही माहिती समोर आली आहे? हे राज्यकर्ते धर्ममार्तंडांना हातासी धरून धार्मिक दंगल, सांप्रदायिक उठाव वा उन्माद घडवून आणतात. धार्मिक संस्था व त्यांचे व्यवहार राज्यसंस्थेच्या प्रत्यक्ष नियंत्रणाखाली कधी आलेच नाहीत. त्यावरची राज्यसत्तेची सांविधानिक अधिसत्ता कागदोपत्रीच राहिली धार्मिक दंगली, सांप्रदायिक उठाव वा उन्माद अशा प्रसंगी राज्यसंस्थेचे वर्तन बोटचेपेपणाचे, पडते होण्याचे किंवा कातडीबचाव वृत्तीचेच निदर्शक असल्याचे दिसून आले आहे, उदा. मुजफर येथील दंगल. बीफ खालले, घरी सापडले म्हणून माणसांना जिवंत जाळले आहे. हे लोकशाही साठी अत्यंत घातक आहे.

धर्माने खरे पाहता समाजाला एकत्र धरून ठेवण्याचे कार्य होत असते. पण या देशाचा मात्र अनुभव उलटा आहे. इथे धर्मसंघटना पेक्षा विघटनात्मक शक्ती म्हणूनच कार्य करताना आढळतो. एकदा धर्माधतेच्या राजकारणमुळे या देशाचे नुकसान झाले. तरी त्यापासून हा देश फारसे कधी शिकल्याचे आढळत नाही. भारत हे धर्मनिष्ठ राष्ट्र नाही. तेथे अनेक धर्माचे लोक राहतात. या सर्वांच्या नागरिकत्वाचा दर्जा समान आहे. स्वतंत्र भारताने स्वतःसाठी धर्मनिरपेक्ष संविधानाची निवड केली आहे. संविधात धर्मनिरपेक्षतेचा जो अर्थ अंतर्भुत केला आहे. त्यात प्रामुख्याने पुढील गोष्ठी आहेत. राजसत्तेचा असा कोणताही अधिकृत धर्म असू नये. तिने धार्मिक आधारामध्ये नागरिकांमध्ये भेदभाव करू नये. त्या सर्वांना व्यक्तिगत व सामुदायिक धर्माचरणाचे स्वातंत्र्य दयावे. निर्णय प्रकियेत कोणत्याही धर्मसंस्थेला लुडबुड करू देउ नये आणि सर्वसाधारणपणे राज्यसत्तेने धार्मिक क्षेत्रात हस्तक्षेप करू नये. समाजहितावर धार्मिक क्षेत्रात हस्तक्षेप करण्याचा अधिकार अर्थातच राज्यसत्तेला आहे. आणि त्या दृष्टिने तिचा अधिकार धर्मसंस्थापेक्षा निर्विवादपणे वरचढ आहे.

हिंदु बहुसंख्यात्मक असलेल्या भारतात मुस्लीम, खीस्ती पारसी, शीख, दाउदी बोहरा, वगैरे अनेक धर्माच्या अनुयायांचे अल्पसंख्यांक गट आहेत. 90 नंतरच्या दशकात भारतीय राजकारणात हिंदुत्वाच्या राज्यकारणाची जी सरसी झाली ती पाहता हिंदु जमात वादाचा धोका अधिकच गंभिर झाला आहे. हिंदु–एकता आंदोलन पतित–पावन संघटना, सनातन या चळवळी राष्ट्रीय स्वयंसेवक संघाच्या पावलावर पाउल ठेवून लोकामधील धार्मिक पिसाटपणाला उधान आणित आहेत. अल्पसंख्यांक जमातीविषयी द्वेशाची व सुडाची भावना चेतवण्याचे कार्य धार्मिक उत्सवांच्या निमित्ताने ते करित आहेत. सुधारणावादाची गौतम बुध्दा पासुनची दिर्घपरंपरा असलेल्या देशात देशाचे पंतप्रधान नरेंद्र मोदीजी शास्त्रज्ञांच्या बैठकित कर्णाचा जन्म क्लोनिंग पध्दतीने झाला होता असे ठनकावून सांगतात. आणि शास्त्रज्ञ ही मुग निळून बसतात हे मोठे हास्यापद आहे. पुन्हा आपण मध्ययुगीन निष्ठांचे पुनरूज्जीवन करीत आहोत हे लक्षात घेणे गरजेचे आहे.

यवतमाळला जे अखिल भारतीय मराठी साहित्य संमेलन भरले त्याचे उदघाटक म्हणून नयनतारा सहगल यांना निमंत्रण दिले आणि ते राज्यकर्तेच्या दबावामुळे माघारी घेतले. खरे तर नयनतारा सहगल या अत्यंत पुरोगामी व निर्भिड लेखिका आहेत. 1975 ची आणीबाणी, 1984 चे दिल्लीतील शिखांचे हत्याकांड यावर त्यांनी धिटपणे आवाज उठवला होता. अलिकडे 2016 मध्ये विचारवंत श्री. नरेंद्र दाभोळकर, कॉम्रेड गोविंद पानसरे आणि प्रा. कलबुर्गी यांच्या हत्येच्या खुनाचा निशेध म्हणून आणि घरी गोमांस ठेवले म्हणून दादरी उत्तरप्रदेशचा अखलाख यांचा जमावान झुंडीच रूप धारण करून ठेचून केलेल्या हत्येचा निशेध म्हणून 'साहित्य अकादमी पुरस्कार' त्यांनी परत केला. त्यांना जर उदघाटक म्हणून बोलू दिलं तर सरकारची लक्तरे वेशीवर टांगतील ही भीती प्रस्थापित राज्यकर्त्यांना होती म्हणून दिलेले निमंत्रण माघारी घेतले.

2019 च्या सार्वत्रिक निवडणुका जिंकण्याचे स्वप्न उराशी बाळगून भारतीय जनता पक्ष सर्वशक्तीनिशी मैदानात उतरला आहे. राममंदिरचा मुद्या पुन्हा चर्चेत आला आहे. राममंदिर बांधण्याचा आध्यादेश काढा म्हणून सरकारवर दबाव वाढला आहे. राममंदिर बांधले नाही तर जाहिर फाशी घेउ अशी धमकी उमा भारती यांनी दिली

शिवसेनेचे उध्दव ठाकरे राममंदिरच्या निमित्ताने आपला राजकिय हेतु साध्य करु पहात आहे. त्यामुळे देशात ष्णुतेचे वातावरण निर्माण झाले आहे. बाबरी मशीद पाडल्यानंतर उसळलेल्या दंगली, नंतर झालेले बॉम्बस्फोट, ाप लोकांचे गेलेले बळी हे सर्व विसरुन राजकिय पक्ष स्वार्थासाठी पुन्हा तेच मुद्दा पुढे करुन राजकारण करत आहे. प्रसिध्द ग्रामीण कवी ना.धो.महानोर यांनी या राजकारणावर आपल्या कवितेतून [illegible] प्रकाश टाकला , महमंद पैगंबर आणि श्रीराम हे एकमेकांशी संवाद करत आहेत.

महमंद पैगंबरसी बोलले श्रीराम
यह क्या चला है अडे
उकरित कुठलेसे मढे
गावात माझी मंदीरे
तेथे जाती ना कधी कुणी
म्हणून मी रामरक्षा गाईली

दु धर्माचे तत्वज्ञान हे अद्वैतवादी आहे. ईश्वर हा जळी–स्थळी, काष्टी पाषाणी आहे. असे तुम्ही म्हणायचे आणि योध्यात प्रभु रामचंद्राचे मंदीर बांधण्याचे राजकारण राज्यकर्ते यांच्याकडून जोरकसपणे सुरु आहे. हिंदु व मुस्लीम ा दोघांच्याही सनातनीपणाला खतपाणी घालण्यास राजकीय पक्ष जबाबदार आहेत. मुस्लीम, शीख, अल्पसंख्यांकाप्रमाणे खीस्ती अल्पसंख्याकावरही हिंदु जमातवादांचा रोष झाल्याची अनेक उदाहरणे समोर आली आहेत. खिस्ती पाद्री व त्यांच्या मुलाला जिवंत जाळण्याच्या अनेक घटना समोर आल्या आहेत. देशात जर असेच वातावरण चालू राहिले तर फुटिरतावाद वाढीस लागू शकतो ही भिती व्यक्त करताना म.न. [illegible] आहे म्हणतो.

त्या दिवशी
सिंमेऐवजी फौजा देशात गस्त घालू लागल्या
दिवसा ढवळया संगणीच्या सावल्या
अशोक चकाला स्पर्श करु लागल्या.
त्या दिवशी ताडले की
सुप्त निद्रीस्त ज्वालामुखी आतल्या आत धुमसत आहेत
आणि
आंबिल भरलेले दरबारी डोळे हवाई मार्गाने
हा देश सुंदर सदृढ असल्याचा दावा करीत आहेत.

देशात असेच जर असहिष्णुतेचे वातावरण वाढत गेले तर देशातील फुटीरतावादी शक्ती वाढीस लागतील. त्यांना जनतेचा प्रतिसाद मिळेल आणि पुन: देशाची फाळणी होण्याचा धोका निर्माण होऊ शकतो. भारतीय लोकशाही समोरील हे फार मोठे आव्हान आहे. हे आव्हान पेलण्याचा एकमेव मार्ग म्हणजे धर्मनिरपेक्षतेचा [illegible] [illegible] मार्गाचा अवलंब केला जाणे. धार्मीक राष्ट्रवादाच्या वारस्यातुन निर्माण झालेल्या या समस्यांचे निराकरण [illegible] धार्मिक संदर्भातून करण्याचे राष्ट्रवादाच्या उभारणीतूनच होउ शकते. दैनंदिन सामाजिक आर्थिक प्रश्नांचा विचार धार्मिक [illegible] पिळकून जे राजकीय जे सध्य भारतीयांना जडली आहे ती प्रयत्नपूर्वक सोडून द्यावी लागेल. धार्मिक पिसाटपणा [illegible] स्वप्नं साधू पाहतात त्यांचा स्पष्ट धिक्कार करावा लागेल.

संदर्भ ग्रंथ–
१ भारतीय गणराज्याचे शासन आणि राजकारण– डॉ. भा.ल.भोळे
२ भारताचे शासन आणि राजकारण – डॉ. भा.ल. भोळे
३ जमातवाद राष्ट्र धर्म आणि निरपेक्षता – डॉ. भा.ल.भोळे
४ धर्म आणि राजकरण – विपर्यास आणि वस्तुस्थिती – [illegible] प्रकाश

PRINCIPAL
Late Ramesh Warpudkar (ACS)
College, Sonpeth Dist. Parbhani